

پژوهشی مستند درباره جنگ‌های ایران و روم

در سال‌های ۲۲۶-۳۶۳ م.

• حسین نادرقره‌بابا

زمانی ما بین سال‌های ۲۲۶-۳۶۳ میلادی باشد.

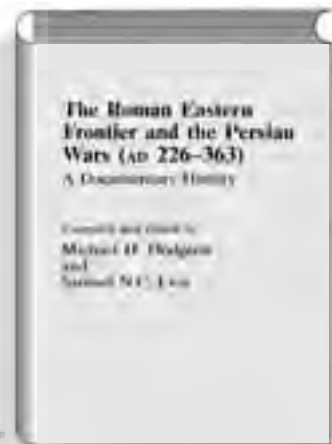
میشل ددگتون و ساموئل لئودرا آغاز کتاب، منابع مورد استفاده خود را نام برده و معرفی مختصری از آن‌ها ارائه می‌دهند. همه این متون یا اصل اسناد و یا ترجمه آن‌ها است. از جمله آن‌ها می‌توان آثار نویسندگان یا مورخانی را برشمرد که خود ناظر و شاهد و یا دخیل در وقایع دوره مورد نظر بوده‌اند و معروف‌ترین آن‌ها عبارتند از: آگاتانگنوس، آگاتیاس، آمیانوس مارسلینوس، اوزیبوس، اوتروپیوس، هرودیان، مالاس، موسی خورنی، پروکوپوس و زوسیموس.

در پیشگفتار کتاب در مورد انگیزه نویسنده از تدوین مجموعه حاضر آمده است که گردآوری و ترجمه این مجموعه متون در زمینه روابط ایران و روم توسط ساموئل لئو به دلیل تنوع مدارک باقی مانده و فقدان منبع تاریخی مهم مربوط به این دوره پر آشوب و ناشناخته، به ویژه دوره ۳۵۰-۲۲۶ میلادی، که نیاز شدیدی به آن‌ها احساس می‌شد و همچنین برای دانشجویانی که درس تاریخ روم و بین‌النهرین (و منطقه مجاور آن یعنی سوریه) را در دانشگاه وارویک انتخاب می‌کردند، صورت گرفت.

هنگامی که مجموعه ناتمام بود، میشل ددگتون هم به کار ترجمه ملحق شد. از این رو ساموئل لئو توانست جست‌وجویش را برای یافتن مطالب مربوط به این دوره وسعت بخشد و پس از آن تمام تلاش خود را در تدوین یادداشت‌ها و ضمائم به کار گیرد.^۲

مجموعه حاضر پس از پیشگفتار و تقدیرنامه و مقدمه - که در آن به کلیاتی از روابط ایران و روم در طی سال‌های (۲۲۶-۳۶۳ میلادی)، مشکلات مربوط به منابع و ساختار کتاب پرداخته - به دو بخش تقسیم شده است. این تقسیم‌بندی نه یک وقفه تاریخی معمولی، بلکه یک اختلاف بنیادی در ارائه کردن و ترتیب مطالب را نشان می‌دهد:^۳

بخش اول، ترجمه تمام منابع کلاسیک و بیزانسی مربوط به

- The Roman Eastern Frontier and the Persian wars (A.D. 226-363) A Documentary history
- Compiled and edited by: Michael H. Dodgeon and samuel N.C.Lieu
- Publisher: Routledge, 1991, 431 pp.

پژوهش‌های جدید در مورد مرزهای شرقی روم و روابط آن با - رقیب بزرگش - ایران در طول قرون سه و چهار میلادی و پس از آن، براساس بررسی انتقادی دسته گسترده‌ای از متون ادبی و مدارک باستان‌شناسی صورت گرفته است. واقعیت این است که متون موجود به زبانی بیش از یک دوم زبان‌های باستان، بار قابل ملاحظه‌ای بر دوش محقق تحمیل می‌کند و موضوع را از دسترس دانشجوی دوره لیسانس خارج می‌سازد.^۱

این کتاب مجموعه‌ای از اسناد است که نویسندگان آن کوشیده‌اند تا در آن اسنادی را بگنجانند که بیشتر مربوط به ظرف

▼ پیروزی شاپور اول بر رومیان، از کتاب هفتمین پادشاهی بزرگ شرق اثر راولینسن، ۱۸۷۳ م.

کتاب ساموئل لئو می تواند
به عنوان مجموعه ای از
منابع رومی و بیزانسی
مربوط به اوایل حکومت
ساسانیان مورد استفاده
قرار گیرد

در قسمت ضمایم تعدادی از منابع شرقی ارائه شده است که بیشتر طبق همان معیار مطالب کتیبه ای انتخاب گردیده اند. با وجود این، منابع سریانی به دلیل معاصر بودن و یا نزدیک بودن شان به زمان وقایع مورد وصف، در قسمت مهم مجموعه حاضر گنجانده شده اند. این ضمایم عبارت اند از: نقل قول های برگزیده از منابع عربی و فارسی نو، نقل قول های برگرفته از مورخان ارمنی، اسناد برگزیده از دورا اورپوس، فاتحان شرقی در پست های امپراتوری (از الکساندر سوروس تا کنستانتین دوم ۳۶۱-۲۲۲ میلادی)، پادگان های مرزی بر طبق روایات صاحب منصبان.

بخش پایانی کتاب، یادداشت ها، واژه نامه اصطلاحات نظامی رومی، کتاب شناسی منابع دست دوم (مآخذ)، نمایه روایات ترجمه شده و نمایه عمومی است.

پی نوشت ها:

1. The Roman Eastern frontier and the persian wars (A.D. 226-363) A Documentary history, compiled and edited by Michael H.Dodgeon and samuel N.C.Lieu, Routledge, 1991, P.5.
2. Ibid, introduction, P.XX.
3. Ibid, P.6.

روابط رومیان و ساسانیان از سال ۲۲۴-۳۵۲ میلادی - یعنی از زمان روی کار آمدن اردشیر تا پایان نخستین برخورد بین شاپور دوم و کنستانتین دوم - را شامل می شود. این بخش در هفت فصل جداگانه در بردارنده مطالب زیر است: ظهور ساسانیان، لشکرکشی ایرانیان بر علیه گوردین سوم (نخستین لشکرکشی شاپور سوم علیه امپراتوری روم)، دومین و سومین لشکرکشی شاپور اول بر ضد امپراتوری روم، ظهور و سقوط پالمیرا، از پروبوس تا دیوکلتیان، روم و شاپور دوم: شاپور و کنستانتین (۳۳۷-۳۰۲ میلادی)، اولین جنگ های شاپور با کنستانتین دوم (۳۵۰-۳۳۷ میلادی).

اثر حاضر می تواند به عنوان مجموعه ای از منابع رومی و بیزانسی مربوط به اوایل حکومت ساسانیان مورد استفاده قرار گیرد. تنها حذفیات عمده - که مشکل کمبود فضا آن را ایجاب می کرد - اعمال [نامه] شهیدان ایرانی در زمان شاپور دوم هستند. نقل قول ها در فصل ها به ترتیب تاریخی تقسیم بندی شده اند.

در هر فصل مآخذ طبق ترتیب زمانی ارائه شده اند تا به طور کلی با تاریخ نگارش منبع سازگار در آیند.

بخش دوم، ترجمه تمام منابع کلاسیک و بیزانسی مربوط به روابط روم و ایران در فاصله سال های ۳۶۳-۳۵۳ میلادی را شامل می شود و در دو فصل جداگانه در بردارنده مطالب مربوط به آخرین جنگ های شاپور دوم با کنستانتین دوم (۳۶۰-۳۵۳ میلادی) و لشکرکشی پارسیان علیه ژولیان (مارس - ژوئن ۳۶۳ میلادی) است.